

Arkeologisk utredning på Grebo Prästgårds och Melskogs ägor

Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1

Grebo socken

Åtvidabergs kommun

Östergötlands län

Anders Olofsson

Tekniska och administrativa uppgifter

Fastighet	Grebo prästgård 1:43 och Melskog 1:1
Socken/stad	Grebo
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland

Lämningsnummer	L2012:2158
----------------	------------

Digitala fastighetskartans blad	646 55 00
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH2000
Mätteknik	RTK-GPS

Typ av undersökning	Arkeologisk utredning, etapp 1
Länsstyrelsens dnr	431-6637-2021
Länsstyrelsens handläggare	Åsa Westin
ÖM dnr	0005/22
ÖM projektnr	001924
ÖM Intrasisnr	-

Beställare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Åtvidabergs kommun

Projektledare	Anders Olofsson
Biträdande projektledare	-
Personal	Johan Levin

Fältarbetstid	2022-03-23
Totalt undersöktes	ca 57 700 m ²

Fynd	Nej
Foto	Digitala
Analyser	Nej

Grafik	Anders Olofsson
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.
Upphovsrätt: om inget annat anges gäller Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Arkeologisk utredning på Grebo Prästgårds och Melskogs ägor

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund.....	4
Områdesbeskrivning.....	4
Syfte	4
Utrednings- och dokumentationsmetod.....	4
Resultat	6
Fornlämningsbild samt tidigare arkeologiska insatser	6
Utredningsområdet under historisk tid utifrån arkiv- och kartmaterial.....	7
Resultat från fältinventering	8
Åtgärdsförslag	8
Referenser	8
Bilaga 1. Begreppslista	10
Bilaga 2. Foton.....	12

Omslagsbild: Östra delen av utredningsområdet, från söder. A1809 syns centralt i bilden. Foto Anders Olofsson, ÖM.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM
ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Östergötlands museum utförde under våren 2022 en arkeologisk utredning etapp 1 som berörde Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo sn, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län.

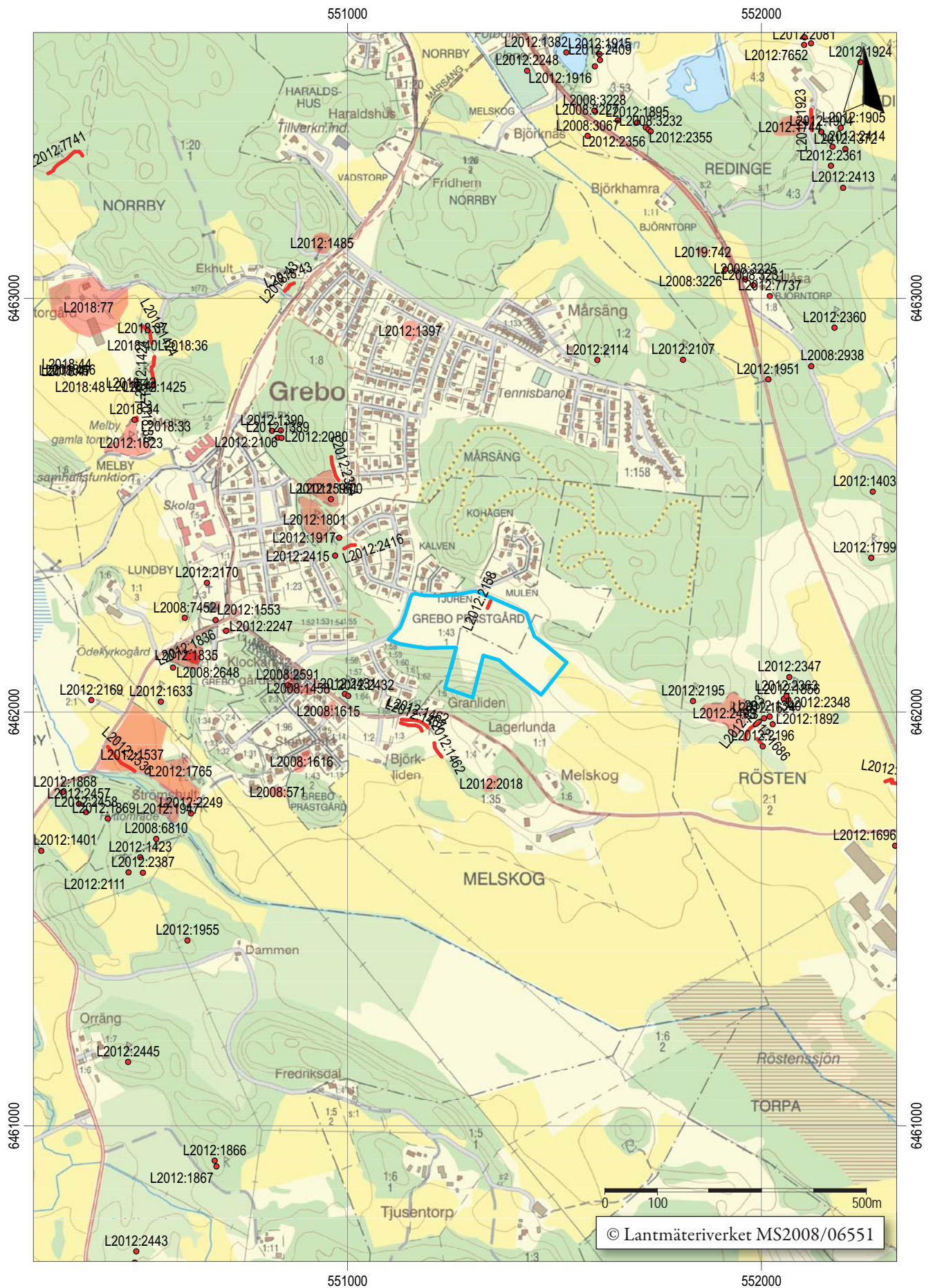
Utredningen föranleddes av att Åtvidabergs kommun planerade att ta fram en detaljplan som huvudsakligen möjliggjorde för en ny idrottsanläggning i Grebo. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen Östergötland och för kostnaderna stod Åtvidabergs kommun.

Ytan innehåller lämpliga boplatsslägen på plana och svagt sydsluttande ytor belägna i åker/ängsmark. I den östra delen av området finns en stenröjd yta med omgivande ”stenring”. Inom den norra, centrala delens skogbevuxna hagmark ligger den tidigare undersökta stensträngen L2012:2158. Intill denna har tidigare även en härd undersökts och daterats till yngre järnålder. Detta, tillsammans med det faktum att närområdet i Grebo utgör en fornlämningstät bygd utgör starka argument för att en del av ytan bör genomgå en arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuella markningrepp i samband med exploatering.

Östergötlands museum rekommenderar därför att en yta, ÖM 1, om ca 29 400 m² utgörande utredningsområdets norra och nordöstra del genomgår en arkeologisk utredning etapp 2 innan området exploateras.

Anders Olofsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning och bakgrund

Åtvidabergs kommun planerade att ta fram en detaljplan som huvudsakligen möjliggjorde för en ny idrottsanläggning i Grebo. Med anledning av detta utförde Östergötlands museum i mars 2022 en arkeologisk utredning etapp 1 inom fastigheterna Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo sn, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Uppdragsgivare var Länsstyrelsen Östergötland och för kostnaderna stod Åtvidabergs kommun. Projektledare har varit Anders Olofsson. Fältarbetet utfördes av Anders Olofsson och Johan Levin. Rapporten har författats av Anders Olofsson.

Områdesbeskrivning

Det aktuella området är ca 5,8 ha stort och höjden över havet är ca 80-100 m. Ytan ligger i både skogs- och åkermark. Området omgärdas av koncentrationer av gravar, grav- och boplatsområden och hägnader i form av stensträngar.

Grebo är beläget vid sjön Ärlångens sydöstra spets. Landskapet är småbrutet med små åkrar och bebyggelse som blandas med skogsklädda bergshöjder (Nilsson 2001).

Den södra delen av utredningsområdet ligger i nordsluttning intill ett berg. En mindre del av ytan sträcker sig söderut upp längs en befintlig skidbacke. Den norra delen utgörs av planare mark, ställvis i svag sydsluttning. Den norra och södra delen av ytan delas av ett större dike. Östra delen utgörs av åkermark i sydsluttning. Den centrala delen utgörs av åker/ängsmark. I norr finns en stenig, skogsbevuxen hagmark. I den västra delen finns, från norr till söder: en lekpark, en cykelbana med uppbyggda kullar och en återvinningsstation.

Jordarten är glacial lera i större delen av området, dock med inslag av sandig morän i östra och nordligaste delen, svallsediment, grus i delar av östra delen samt urberg längst i söder (SGU:s jordartskarta). Berggrunden är granit (SGU:s berggrundskarta).

Syfte

Syftet med en arkeologisk utredning är att ta reda på om fornlämningar berörs av ett planerat arbetsföretag. Utredningen skulle därför ge en bild av eventuella, sedan tidigare kända forn- och kulturlämningars karaktär och belägenhet samt påvisa sedan tidigare ej kända forn- och kulturlämningar inom området. Utöver detta skulle presumtiva lägen för fornlämningar ej synliga

ovan mark (så kallade utredningsobjekt) lokaliseras inom området.

Resultaten från utredningen skulle kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten skulle också kunna användas som underlag i kommunens planering.

Undersökningsplanens ambitionsnivå skulle anpassas så att resultatet kan användas som ett fullgott underlag inför kommande samhällsplanering och arkeologiska undersökningar.

Utrednings- och dokumentationsmetod

Den arkeologiska utredningen utfördes i form av en genomgång av de tidigare kända fornlämningarna i närområdet i Kulturmiljöregistret, kart- och arkivstudier samt en fältinventering.

Kartstudierna, med tyngdpunkt på äldre kartmaterial, utfördes primärt i syfte att ge ett underlag och stöd för lokalisering av sedan tidigare ej registrerade lämningar inom utredningsområdet. Arkivstudierna, vilka bl a omfattade Östergötlands museums topografiska arkiv och bibliotek, syftade bl a till att utreda sedan tidigare genomförda arkeologiska insatser inom området. Fältinventeringen utfördes genom terrängrekognoscering.

De aktuella lämningarnas antikvariska bedömning, vilken följer Riksantikvarieämbetets indelning och rekommendationer (Riksantikvarieämbetet 2018, 2021), indelas enligt följande:

- Fornlämning. Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är skyddade enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) och utgör lämningar som uppfyller lagens tre fornlämningsrekvisit¹ och bedöms vara tillkomna innan år 1850. Dessa utgörs av lämningar med fornlämningsnummer (RAÄ- eller L-nummer), vilka är utmärkta på fastighetskartan.

¹ Av 2 kap. 1§ Kulturmiljölagen (KML) framgår vilka lämningar som utgör fornlämning och därmed skyddas av lagen. Tre överordnade rekvisit (kriterier) ska vara uppfyllda för att en lämning ska utgöra fornlämning; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven (Riksantikvarieämbetet 2021:6).

- Möjlig fornlämning. Möjliga fornlämningar (tidigare bevakningsobjekt) utgör lämningar registrerade med fornlämningsnummer (RAÄ- eller L-nummer), vilka ej är markerade på fastighetskartan. Detta innebär vanligtvis att lämningens status ej går att avgöra genom okulär besiktning utan måste utredas vidare, t ex i samband med exploatering. I denna kategori ingår även bebyggda by- och gårdstomter med historiska belägg, vilka betraktas som fornlämningar men registreras som möjliga fornlämningar av registreringstekniska skäl.
- Övrig kulturhistorisk lämning. Lämningar med kulturhistoriskt värde vilka faller under

Skogsvårdslagens (1979:429) hänsynsparagrafer. Lämningar i denna kategori är de som inte uppfyller Kulturmiljölagens tre fornlämningsrekvisit och/eller bedöms vara tillkomna efter år 1850. Dessa kan i vissa fall vara i behov av vidare utredning genom arkeologisk utredning, etapp 2. I övriga fall bör de dokumenteras och i vissa fall karteras och hänsyn bör tas så långt det är möjligt vid exploatering (RAÄ- eller L-nummer).

- Ingen antikvarisk bedömning (uppgift om). Lokaler som är kända genom tidigare uppteckningar eller muntliga källor men där lämningar inte återfinns eller bedöms kvarligga.

Figur 3. Utsnitt ur digitala Fastighetskartan. Utredningsområdet med påträffade och sedan tidigare kända lämningar samt föreslagen yta till arkeologisk utredning, etapp 2. Skala 1:3000.

Utöver detta redovisas även så kallade arkeologiska utredningsobjekt (Objekt) vilka utgör områden vars topografiska förutsättningar och omgivande miljö medför att förekomst av fornlämning, ej synlig ovan mark, inte kan uteslutas i samband med markingrepp. Dessa arkeologiska utredningsobjekt utgör sålunda presumtiva fornlämningar och bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning (arkeologisk utredning, etapp 2) inför eventuell exploatering.

Utredningsobjektens avgränsning är endast ungefärlig och ska ej ses som exakt fastslagen. Inom utredningen har avgränsningen av objekten också utformats med hänsyn till utredningsområdet, varför utredningsobjektens markering aldrig löper utanför det studerade och inventerade området. Utredningsobjekten har framförallt utformats på topografiska lägen där förhistoriska boplatsslämningar eller överplöjda gravanläggningar bedöms kunna förekomma.

Resultat

Fornlämningssbild samt tidigare arkeologiska insatser

Inom utredningsområdet förundersöktes år 1996 en stensträng, L2012:2158 (och ytan norr och väster om denna), i områdets norra del. Förundersökningen föranleddes av att nämnda stensträng hade påträffats vid en besiktning tidigare samma år. De antikvariska åtgärderna företogs då Åtvidabergs kommun planerade för bostäder, idrottsanläggningar samt för tekniska anläggningar (Carlsson 1997; Beslut från Lst 1996-10-21). Vid undersökningen framkom en härd som ¹⁴C-daterades till yngre järnålder, 700-890 e Kr. Själva stensträngen fick ¹⁴C-dateringar till modern tid, 1670-1780 e Kr respektive 1800-1940 e Kr, vilket visar på problematiken kring datering av stensträngar (Carlsson 1997).

Vid en schaktningsövervakning utförd av Östergötlands länsmuseum i samband med nedläggning av fiberoptik år 1994 (se mer nedan ang. fynd i andra delar av Grebo samhälle) öppnades ett antal sökschakt längs en sträcka i centrala och östra delen av utredningsområdet. Dock framkom inga spår efter fast fornlämning (Feldt 2001:11-12).

I närområdet har ett antal arkeologiska åtgärder vidtagits. De fyndrika vapengravarna i området kring Grebo kyrka är välkända inom järnåldersforskningen (L2012:2170, L2012:2169). Dessa undersöktes redan i slutet av 1800-talet av Oscar Montelius och Thure Bielke. Även Bror Schnittger och Bengt Cnattingius

gjorde undersökningar här 1912 respektive 1934 (se Rolöf 2004; Helander & Sköld 2010; Oxenstierna 1958:116ff).

Östergötlands länsmuseum utförde arkeologiska utredningar i två etapper i samband med schaktning för optokabel längs sträckan Linköping – Åtvidaberg – Mormorsgruvan/Ramshult år 1994 (Feldt 2001). Strax söder om den norra infarten till Grebo samhälle, inom fastigheten Grebo 1:1 framkom stenåldersfynd i form av en flintskrapa och kvartsavslag (L2012:2248).

År 2001 utförde Riksantikvarieämbetet UV Öst en arkeologisk utredning etapp 1 av två ytor, en i norra delen av Grebo samhälle och en i södra. Inom den södra ytan, ca 500 m SV om aktuellt område iaktogs vid fältbesiktning avslag och kärnor av kvarts samt sintrader (boplat L2012:1537). Utifrån äldre kartmaterial kunde även platserna för en väg och en kvarn prickas in (Nilsson 2001).

Ca 200 mot SV genomförde Riksantikvarieämbetet UV Öst år 2004 en arkeologisk utredning etapp 2 i området runt Grebo prästgård inför planerad villa-bebyggelse. Tre områden bedömdes som lämpliga för arkeologisk undersökning, ett hantverksområde (UV 4:1), ett område med överplöjda gravar (UV 4:2) och ett område med boplatsslämningar (UV 5). Dessutom noterades slagen kvarts inom området (på ca 85 m ö h), bl a bipolärt slagen sådan (Rolöf 2004).

En fortsättning på ovanstående utredning i form av en förundersökning av UV 4:1 och 4:2 samt en yta väster om Rävkillen (Melskog 1:1) utfördes 2005-2006 av Riksantikvarieämbetet UV Öst (Rolöf & Österström 2007). Bland annat undersöktes en kolningsgrop som daterades till medeltid (1290-1410 e. Kr.) inom UV 4:1. Detta område bedömdes som ett järnhantverksområde. De överplöjda gravarna inom UV 4:1 avgränsades men kvarligger. Inom Melskog 1:1 framkom boplatsslämningar samt fynd av kvarts, flinta m m, men även järnföremål (Rolöf & Österström 2007:11).

Ytan väster om Rävkillen (Melskog 1:1, L2008:571), se ovan, slutundersöktes senare av Riksantikvarieämbetet UV Öst (Helander & Sköld 2010). ¹⁴C-dateringar från undersökningen visar att platsen brukats under vitt skilda perioder, från senmesolitikum till medeltid. Bl a framkom ett stolpbyggt hus med en datering till förromersk järnålder.

År 2016 förundersöktes boplatssområde L2008:1616, beläget ca 300 m SV om aktuellt utredningsområde. Lämningen hade upptäckts vid tidigare nämnda utredning etapp 2 år 2004 (Rolöf 2004). Vid undersökningen 2016 framkom härdar och kokgropar från yngre romersk järnålder (Helander 2017).

I västra utkanten av Grebo samhälle utförde Arkeologgruppen 2014 en arkeologisk förundersökning

Figur 4. Östra delen, från söder. A1809 syns centralt i bilden. Foto Anders Olofsson, ÖM.

i form av schaktningsövervakning i samband med VA-arbeten. Härvid påträffades bl a två kokgropar, varav den ena ^{14}C -daterades till äldre järnålder, 20 f Kr - 125 e Kr (Rönngren 2015).

År 2020 utförde Östergötlands museum en arkeologisk förundersökning på fastigheten Melskog 1:11. Vid förundersökningen påträffades ett lager samt lösfynd i form av brända ben, keramik, en bipolär kvartskärna och ett mindre bronsbleck (Lundgren 2020).

Runt Grebo har ett flertal större arkeologiska utredningar genomförts under senare år. Östergötlands museum har utfört en etapp 1-utredning och tre etapp 2-utredningar i Grebotrakten inför ombyggnad av riksväg 35 (Svarvar & Persson 2011; Nyberg 2011, 2013; Lundgren 2019). Uppdrag Arkeologi i Sverige AB utförde 2018 inför planerad exploatering en arkeologisk utredning etapp 1 av ett ca 100 ha stort område nordväst om Grebo samhälle (Andersson & Jonsson 2019). Detta arbete följdes våren 2020 av en etapp 2-utredning av utvalda ytor (Jonsson 2020).

I övrigt finns i närområdet ensamliggande gravar (t.ex. L2012:2432, L2012:2195), gravfält (t ex L2012:1801) och grav- och boplatsområden (t ex L2012:2493, L2012:1596), stensträngar (t ex L2012:1893, L2012:1462) m.m. (Kulturmiljöregistret).

Utredningsområdet under historisk tid utifrån arkiv- och kartmaterial

Grebo nämns första gången i skriftliga källor år 1354 (SDHK 6683). Här omnämns kyrkoherde Daniel i "Grepaboo". Melskog, som också ingår i utredningsområdet, finns även det omnämnt i en medeltida källa, från 1448, där omnämnd som "Mydbelskoghe" (ISOF).

Ett antal historiska kartor från 1699 och framåt har studerats för att lokalisera bebyggelse och andra lämningar. Dock har inte kartöverlägg upprättats (i enlighet med Länsstyrelsens direktiv i förfrågningsunderlaget). Kartstudierna har inte visat på någon bebyggelse eller andra påtagliga lämningar inom ytan.

Emellertid kan kartorna ge oss intressant information angående markanvändningen inom området under historisk tid. De äldsta tillgängliga kartorna är en arealavmätning (LM 05-gre-2) respektive geometrisk avmätning (D28-27:1) av Prästgården från 1699. På den förra kartan står om den nordvästra delen av ytan: "Bromhagen, brukas till kohage och består af berg och lindwall med något ung tall-gran- och ahlskoug, nu godt (?) och (?) mulbete för 5 å 6 kohr". Om ett begränsat område strax öster om föregående står att läsa: "Sankt dyekärr med ung talle- och ahleskoug".

På en arealavmätning från 1783 (LM 05-gre-30) betecknas östra delen av området som rusthållet Melskogs ägor, medan den östligaste omnämns som "Sjelfwa Prästegårdens ägor".

Nästa karta är en Laga skiftes-karta från 1857 över Melskog (LM 05-gre-67). Den östra delen av den karterade ytan (d v s den del av utredningsytan som faller inom Melskog) kallas här Kohagslyckan och utgörs av åker. Centrala och södra delen av utredningsområdet benämns Kohagen, medan den östligaste delen bestod, då som nu, av åkermark, på denna karta betecknad som Almhultet.

På Häradsekonomiska kartan från 1868-77 (RAK J112-45-9) syns en stig löpande nord-syd i den östra delen av utredningsområdet, i ungefär samma område som A1809.

Resultat från fältinventering

Ovan jord synliga anläggningar påträffade vid fältinventering:

A1809

Stenröjd yta. En till synes stenröjd, plataliknande yta, oregelbunden ca 22 x 21 m (NV-SÖ) med en oregelbunden krans av 0,2-3 m stora stenar.

A1830

Röjningsröse, största mått ca 6 m. Med 0,3-1 m stora stenar.

A1843

Röjningsröse, största mått ca 6 m. Liknande A1830.

Sedan tidigare kända lämningar:

L2012:2158 Hägnad

Stensträng, ca 22 m l (N-S), oregelbunden, 1-3 m bred, av 0,1-1 m stora stenar, delvis skärviga. ¹⁴C-datering till historisk tid. Ca 15 m väster om stensträngen påträffades en härd, ¹⁴C-daterad till yngre järnålder (beskrivning i Kulturmiljöregistret). Stensträngen är undersökt.

Vid fältinventeringen konstaterades att området med stensträngen innehöll rikligt med sten i marken och det kunde ej med säkerhet avgöras vilken stenansamling/stenrad som utgjorde resterna efter den undersökta L2012:2158. Möjligen är det den som ses på foto s 14 (se bilaga 2).

Åtgärdsförslag

Östergötlands museum rekommenderar att en yta (objekt), ÖM 1, om ca 29 400 m² genomgår en arkeologisk utredning, etapp 2 innan området exploateras. Objektet utgörs av utredningsytans norra och nordöstra del. Ytan innehåller lämpliga boplatstyror på plana ytor och ytor i svag sydsluttning belägna i åker/ängsmark. I den östra delen av ytan finns ovan nämnda stenröjda yta (A1809) med omgivande "stenring". I detta område finns även röjningsrösen. Inom den norra, centrala delens skogbevuxna hagmark ligger den år 1996 undersökta stensträngen L2012:2158. Intill denna finns även en undersökt härd daterad till yngre järnålder. Detta, tillsammans med det faktum att närområdet i Grebo utgör en fornlämningsstätt bygd (som framgått ovan), utgör starka argument för att ÖM 1 bör genomgå en arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuella markgrepp i samband med exploatering. Beslut om fortsatta arkeologiska åtgärder fattas av Länsstyrelsen Östergötland.

Referenser

- Andersson, L. & Jonsson, R. 2019. *Grebo. Arkeologisk utredning etapp 1. Östergötlands län Åtvidabergs kommun Fastigheter Norrby 1:4 m.fl.* Uppdrag Arkeologi, Rapport 2018/04.
- Carlsson, T. 1997. *Grebo B6. En arkeologisk förundersökning av en stensträng. Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland.* Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Linköping 1997:48.
- Feldt, A.-C. 2001. *Stenålder och fiberoptik. Tannefors-Åtvidaberg-Mormorsgruvan. Bankekinds, Grebo, Vårdsbergs och Åtvids socknar, Linköpings stad, Linköpings och Åtvidabergs kommuner, Östergötlands län. Arkeologisk utredning och antikvarisk kontroll.* Östergötlands länsmuseum, Rapport 88:2001.
- Helander, A. 2017. *Härdområde i Grebo. Härdar och kokgropar från yngre romersk järnålder. Östergötland, Åtvidabergs kommun, Grebo socken, fastighet Melskog 1:22 och 1:23, fornlämning Grebo 222. Arkeologisk förundersökning.* Arkeologerna/SHMM. Rapport 2017:48.
- Helander, C & Sköld, K. 2010. *En boplatz i Grebo. Inför småhusbyggnation inom Melskog 1:1, RAÄ 219, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Särskild arkeologisk undersökning.* Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2010:20.

- Jonsson, R. 2020. *Grebo etapp 2. Arkeologisk utredning etapp 2. Östergötland, Östergötlands län, Åtvidabergs kommun, Fastigheten Norrby 1:19*. Uppdrag Arkeologi, Rapport 2020/11.
- Lundgren, R. 2019. *Arkeologisk utredning längs RV 35. Objekt XIII – XX. Riksväg 35 mellan Sandtorpet och Rosten. Bankekinds och Grebo socknar, Linköpings och Åtvidabergs kommuner, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2*. Rapport 2019:7.
- Lundgren, R. 2020. *Gravjakt på en villatomt i Grebo. L2008:1615 (RAÄ Grebo 221), Melskog 1:11, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning*. Östergötlands museum. Rapport 2020:18.
- Nilsson, P. 2001. *Vapengravar och stenålderslämningar vid Grebo samhälle. Arkeologisk utredning etapp 1. Grebo samhälle, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet avdelningen för arkeologiska undersökningar. Rapport UV Öst 2001:23.
- Nyberg, P. 2011. *Ombyggnation av riksväg 35. Sydöst om Linköping intill RV 35, Linköpings stad, Vårdsbergs, Landeryds och Bankekinds socknar, Linköpings kommun, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2*. Östergötlands museum. Rapport 2011:97.
- Nyberg, P. 2013. *Ombyggnad av riksväg 35. Kompletterande arkeologisk utredning. Sydöst om Linköping, intill RV 35. Vårdsbergs och Bankekinds socknar, Linköpings kommun, Östergötlands län. Arkeologisk utredning etapp 2*. Östergötlands museum. Rapport 2013:63.
- Oxenstierna, E. G. 1958. *Die Ältere Eisenzeit in Östergötland*. Linköping.
- Rolöf, M. 2004. *På prästgårdsjorden. Sönderplöjda gravar, boplatsspår, ugnar och bearbetad kvarts funna vid utredning inför planerad villabebyggelse. Grebo Prästgård, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland. Arkeologisk utredning, etapp 2*. Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2004:50.
- Rolöf, M. & Österström, K. 2007. *En medeltida kolningsgrop vid Grebo Prästgård. Förundersökning av UV 4:1, Melskog 1:1 och avgränsning av UV 4:2, Grebo Prästgård, Grebo socken, Åtvidabergs kommun, Östergötland. Arkeologisk förundersökning*. Riksantikvarieämbetet UV Öst. Rapport 2007:40.
- Rönngrén, J. 2015. *En kokgrop i Grebo. RAÄ 54, 131:2, 150:1, 168:1, fastigheten Lundby 1:1, Norrby 1:18, Åtvidabergs kommun, Grebo socken, Östergötlands län. Arkeologisk förundersökning*. Arkeologgruppen, Rapport 2015:02.
- Svarvar, K. & Persson, A. 2011. *RV 35. Linköping - Åtvidaberg. Delarna Linköping - Fillinge och Fillinge - Åtvidaberg, Linköping stad samt Landeryds, Vårdsbergs, Bankekinds, Grebo och Åtvids socknar. Linköpings och Åtvidabergs kommuner. Östergötlands län. Arkeologisk utredning, etapp 1*. Östergötlands museum. Rapport 2011:45.
- Övriga källor
- ISOF, Ortnamnsregistret, Östergötland, Grebo socken.
https://www4.isof.se/NAU/bilder/_s2ex001/303216c1/p1/0000197a.pdf. Sidan besökt 2022-04-22.
- Kulturmiljöregistret. <https://app.raa.se/open/fornsok/>.
- Riksarkivet. Svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK). <https://sok.riksarkivet.se/SDHK>.
- Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Berggrundskarta 1:50 000-1:250 000.
- Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU). Jordartskarta 1:25 000-1:100 000.
- Östergötlands museums topografiska arkiv.
- Kartor
- Lantmäterimyndigheternas arkiv (LM), Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS) och Rikets allmänna kartverks arkiv (RAK).
- LM akt 05-gre-2. Grebo. Arealavmätning år 1699.
- LM akt 05-gre-30. Grebo prästgårds och kyrkas ägor och lägenheter. Arealavmätning år 1783.
- LM akt 05-gre-67. Melskog. Laga skifte år 1857.
- LMS akt D28-27:1. Prästgården 1. Geometrisk avmätning år 1699.
- RAK akt J112-45-9. Häradsekonomiska kartan år 1868-77. Bladnamn: Sturefors.

Bilaga 1. Begreppslista

Arkeologisk utredning, etapp 1

Det första steget i det arkeologiska uppdragssystemet. Genomförs för att ta reda på om ett planerat arbetsföretag kommer att beröra några fornlämningar. En arkeologisk utrednings första etapp baseras på detaljerade kart- och arkivstudier samt fältinventering. Under fältinventeringen eftersöks tidigare ej kända forn- och kulturlämningar samt topografiska lägen som bedöms kunna innehålla fornlämningar ej synliga ovan mark. Samtliga tidigare kända lämningar inom utredningsområdet besiktas också för att kontrollera deras status och kondition.

Arkeologisk utredning, etapp 2

Har samma syfte som utredningens första etapp men här sker vanligtvis arbetet med hjälp av grävmaskin. Genom att öppna utspridda sökschakt inom de ytor som pekats ut under utredningens första etapp kan eventuell fornlämningsförekomst påvisas. Redan konstaterade, okulärt bedömda, fornlämningar eller sedan tidigare kända fornlämningar och dess fornlämningsområden omfattas inte av detta arbetsföretag. Till skillnad mot utredningens första etapp sker utredningens andra etapp i regel inom avgränsade mindre ytor. Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk förundersökning

Utförs i de fall man på platsen har konstaterat förekomst av fornlämning. En arkeologisk förundersökning är oftast en begränsad utgrävning av en fornlämning och dess fornlämningsområde som genomförs inom mindre ytor och/eller i form av tätare sökschaktsgrävning. Målsättningen är att få bättre kunskap om fornlämningens omfattning, karaktär och ålder. Detta görs för att bättre kunna bedöma dess vetenskapliga potential och sålunda behovet eller omfattningen av en eventuellt kommande arkeologisk undersökning (se nedan). Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk undersökning

Det arkeologiska uppdragssystemets sista steg. Genomförs i de fall fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. I detta steg tas fornlämningen bort genom att den undersöks och dokumenteras. En arkeologisk undersökning kan även genomföras i form av så kallad schaktningsövervakning, vilket innebär att delar av en fornlämning undersöks och dokumenteras. En arkeologisk undersökning utförs efter specifika vetenskapliga frågeställningar och undersökningens innehåll styrs till viss del genom uppsatta krav från Länsstyrelsen. Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Länsstyrelsen Östergötland.

Fornlämning

Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är spår efter mänsklig verksamhet. I Kulturmiljölagen (SFS nr 1988:950) anges vad som är en fornlämning och vad som därmed omfattas av lagskyddet. I lagens andra kapitel finns en uppräkningslista som inleds med tre kriterier; fornlämningar ska vara lämningar efter människors verksamhet under forna tider, de ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergivna. Förutom att de tre rekvisiten ska vara uppfyllda ska lämningen även vara tillkommen innan år 1850 för att kunna bedömas som fornlämning. En nyupptäckt fornlämning har ett omedelbart skydd utan att det behövs något myndighetsbeslut. Fornlämningar aviseras på tryckt eller digital fastighetskarta med ett run-R. Är fornlämningens utbredning osäker aviseras detta med ett (R).

Fornlämningsområde

Till varje fornlämning hör ett fornlämningsområde vilket utgör ett omgivande område som är så stort som krävs för att bevara fornlämningen. Fornlämningsområdets storlek bestäms av länsstyrelsen och varierar bland annat beroende på lämningstyp och topografi. Fornlämningsområdet har samma skydd som fornlämningen.

Övrig kulturhistorisk lämning

Anges för lämningar med kulturhistoriskt värde vilka faller under Skogsvårdslagens (SFS nr 1979:429) hänsynsparagrafer. Lämningar i denna kategori är de som inte uppfyller Kulturmiljölagens tre fornlämningsrekvisit och/eller bedöms vara tillkomna efter år 1850. Används även för sådana lämningstyper som vanligen inte betraktas som ”lämningar”, exempelvis plats med tradition och fyndplats m fl.

Arkeologiskt utredningsobjekt

Ytor som under en arkeologisk utredning, etapp 1 bedömts kunna innehålla fornlämning som ej syns ovan mark. Denna bedömning görs vanligtvis utifrån områdets topografiska läge och/eller att (upplöjt) fyndmaterial iakttagits i markytan under inventeringsfasen. Dessa områden bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning med maskin under utredningens andra etapp.

Bilaga 2. Foton

Östligaste delen, från öster. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Detalj av A1809, från sydväst. Foto Anders Olofsson, ÖM.

A1843, från nordväst. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Vy mot södra delen, från norr. Skidbacken i bakgrunden. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Norra delen, från väster. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Möjligen stensträng L2012:2158. Foto från sydväst, Anders Olofsson, ÖM.

Lekparken i nordvästra delen av ytan, från sydöst. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Cykelbana i västra delen, från norr. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Återvinningsstation, från väster. Foto Anders Olofsson, ÖM.

Östergötlands museum utförde under våren 2022 en arkeologisk utredning, etapp 1 som berörde Grebo Prästgård 1:43 och Melskog 1:1, Grebo sn, Åtvidabergs kommun, Östergötlands län.

Utredningen föranleddes av att Åtvidabergs kommun planerade att ta fram en detaljplan som huvudsakligen möjliggjorde för en ny idrottsanläggning i Grebo.

Ytan innehåller lämpliga boplatstyr på plana och svagt sydsluttande ytor belägna i åker/ängsmark. I den östra delen av området finns en stenröjda yta med omgivande ”stenring”. Inom den norra, centrala delens skogbevuxna hagmark ligger den undersökta stensträngen L2012:2158. Intill denna har tidigare även en härd undersökts och daterats till yngre järnålder. Detta, tillsammans med det faktum att närområdet i Grebo utgör en fornlämningsstätt bygd utgör starka argument för att en del av ytan bör genomgå en arkeologisk utredning, etapp 2 innan eventuella markingrepp i samband med exploatering.

ISSN 1403-9273

Rapport 2022:18